

Aleksandar Lukić

Mozaik izvan grada: tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske

Biblioteka Geographia Croatica, Knjiga 42, prvo izdanje, Meridijani, Samobor 2012., 256 str.

Knjiga *Mozaik izvan grada: tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja* predstavlja rezultate višegodišnjih istraživanja, a temeljena je na doktorskoj disertaciji Aleksandra Lukića, s Geografskoga odsjeka Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U knjizi je autor proučio i razradio probleme koji se tiču ruralnih područja Hrvatske u kontekstu njihovoga vrednovanja i planiranja održivoga razvoja, zahvaćajući kontekst geoprostornih struktura i procesa ruralnih područja, slijedom čega je izradio odgovarajuću ruralnu tipologiju. Kada je riječ o izradi odgovarajuće tipologije, problem je predstavljalo nepostojanje jedinstvene metodologije, kao i nedovoljna povezanost drugih znanstvenih disciplina, odnosno neodgovarajuća interdisciplinarnost. Sve navedeno istovremeno je bilo i veliki izazov istraživanju koje je predstavljeno u predmetnoj knjizi, a ona daje primjeren odgovor vremena u kojem se proučavaju problemi ruralnih područja. Naime, ruralna područja Hrvatske, koja posljednjih petnaestak godina dobivaju sve veću važnost, posebno u turističke svrhe, vrlo su kompleksna istraživačka tema jer se radi o polifunkcionalnom prostoru koji je podložan dinamičnoj preobrazbi, osobito zbog krajnje nužne inventarizacije stanja u tom dijelu prostora zbog pristupanja Hrvatske Europskoj Uniji. Predmetna knjiga, s obzirom na rezultate, predstavlja standard za buduće tipizacije ruralnih područja, koje je autor utemeljio na objektivnoj znanstvenoj determinaciji sintetiziranoj u predloženoj tipologiji i temeljenoj na odgovarajućem metodološkom pristupu suodnosa analize i sinteze. Na taj način ustrojena je odgovarajuća baza za optimalno vrednovanje i usmjeravanje razvoja ruralnih područja.

Struktura knjige slijedi zacrtanu teorijsko-metodološku shemu, a čini je sedam tematskih cjelina. U *Uvodu* autor obrazlaže svrhu, predmet, ciljeve i hipoteze istraživanja. Posebnu pozornost svraća na metodologiju istraživanja, izvore podataka, prostorni i vremenski obuhvat istraživanja, daje metodološke i terminološke napomene, te obrazlaže strukturu knjige. Slijedi poglavlje *Koncepti ruralnosti i definicija ruralnoga prostora – teorijska polazišta* u kojem je detaljno analiziran pojam “ruralni prostor”, a završava autorovim iznošenjem i obrazlaganjem viđenja te sintagme, temeljenoga na osvrtnu o shvaćanju navedenoga pojma na izabranim suvremenim domaćim geografskim i sociološkim istraživanjima. Treće poglavlje, *Službene definicije ruralnih područja – odabrani primjeri*, analizira službene definicije ruralnih i urbanih područja s ciljem izlučivanja ključnih kriterija, odnosno pokazatelja ruralnosti/urbanosti, njihove klasifikacije i učestalosti uporabe. Temeljem uzorka od 93 države, autor zaključuje da se u popisnim definicijama ruralnih/urbanih naselja koristi pet

temeljnih kriterija. Posebna pozornost dana je analizi OECD-ove metodologije izdvajanja ruralnih i urbanih područja, s obzirom na učestalost uporabe toga pristupa za međunarodne poredbe tipova prostora, koji se i kod nas koristio kao temeljni model izdvajanja ruralnih područja. Ovim poglavljem autor zaključuje osvrte i analize pitanja koncepta i definicija ruralnih područja i usredotočenost usmjerava na tipologiju. *Tipologija ruralnih područja – istraživačka metoda i iskustva primjene* četvrto je poglavlje koje je posvećeno metodološkim pitanjima primjene tipologije kao istraživačke metode u geografiji i srodnim znanostima. Također je predstavljen pregled nekoliko relevantnih tipologija prostora izrađenih u okviru programa prostornoga i ruralnoga razvoja Europske Unije, a osim njihovoga metodološkog temelja, analizira se i onaj značenjski. Autor posebno naglašava važnost promjene gledišta u političkom diskursu Europske Unije od druge polovice 80-ih godina prošloga stoljeća, prema kojem se ruralna područja shvaćaju kao prostori izvan granica velikih i srednjih gradova i njihovih aglomeracija, a imaju raznolike socio-ekonomske strukture i brojne funkcije.

Ključni dio knjige započinje petim poglavljem, *Tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, koje je i najopsežnije. Autor ga je razradio u pet koraka. U prvom koraku diferencira urbana i neurbana naselja. U drugom koraku odabrane su varijable, te su prikupljeni i obrađeni podaci kojima su one operacionalizirane. U trećem koraku, primjenom statističke i kartografske analize, kao i generalizacijom, smanjen je broj varijabli na 59, podijeljenih u 11 skupina. Svaka skupina pokazatelja analizirana je na dvije temeljne prostorne razine – regionalnoj i županijskoj. Naposljetku, autor je došao do podatka da sustav sadrži 635 središnjih naselja punoga centraliteta i 86 središnjih naselja nepotpunoga centraliteta, kao i još 232 funkcionalno jače opremljenih naselja. U četvrtom koraku provedena je analiza glavnih komponenata i faktorska analiza, a dobiveni rezultati, s obzirom na veliki broj jedinica, 6.759 naselja, predstavljaju pouzdane pokazatelje osnovnih dimenzija diferenciranosti ruralnih područja Hrvatske. Peti korak obuhvatio je i provođenje taksonomijske (klaster) analize temeljem koje je proizašlo sedam klastera, odnosno tipova ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske.

Šesto poglavlje, *Tipovi ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, sadrži statističku i kartografsku analizu tipova ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske. Na temelju pozitivnih i negativnih vrijednosti povezanosti sa svakim pojedinim faktorom, autor razlikuje sljedeće tipove ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske: 1. Dinamična, strukturno jača naselja; 2. Dostupnija, o cirkulaciji stanovništva ovisna naselja; 3. Tržišno orijentirana poljoprivredna naselja; 4. Ekonomski diverzificirana, pretežito turistička naselja; 5. Naselja poljoprivredne ekstenzifikacije i slabe demografske dinamike; 6. Naselja ruralne periferije i, naposljetku, 7. Ostala izvangradska naselja, pretežito mala, slabo infrastrukturno opremljena naselja. Temeljem primjene načela geografske kompleksnosti i odgovarajućim metodološkim pristupom, izlučena je tipološka struktura ruralnih područja Hrvatske sa sedam jasno individualiziranih prostornih jedinica/cjelina, a predstavlja točnu spoznaju o razlikama u stanju, procesima i razvojnim problemima u okviru proučavanja hrvatskih ruralnih područja. Analizirani tipovi ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske potvrđuju autorovu glavnu hipotezu disertacije, odnosno predmetne knjige, o nehomogenosti, odnos-

no strukturnoj i funkcionalnoj raznolikosti ruralnih područja Hrvatske. Prepoznate raznolikosti upućuju na velike razlike između dijelova državnoga teritorija, a premda svi tipovi naselja zahtijevaju promišljene mjere razvoja, posebnu pozornost treba posvetiti Naseljima ruralne periferije, gdje na približno 18% teritorija živi svega 1,3% ukupnoga stanovništva. Navedeno poglavlje završava kraćim osvrtom na postojeće mjere razvoja ruralnih područja Hrvatske, a na njega se nastavlja završno, sedmo poglavlje – *Zaključak*. Nakon toga slijedi sažetak na engleskom jeziku, popis literature i izvora podataka, te priloga.

Knjiga *Mozaik izvan grada: tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske* predstavlja znanstveno sistematiziranu građu koju je autor, Aleksandar Lukić, predano prikupljao, analizirao i obrađivao godinama. Ovom knjigom ruralni prostor ponovno postaje predmetom teorijskih rasprava i konceptualizacija, koji je autor obradio na 256 stranica sa 124 tablice i pedesetak zemljovida i fotografija. Teorijsko-metodološka utemeljenost knjige predstavlja novu, višu stepenicu u znanstvenom pristupu obradi predmetne teme, a kroz sedam poglavlja autor je analizirao 59 varijabli sadržanih u 11 sintetičkih pokazatelja, te 6.759 temeljnih prostorno-analitičkih jedinica. Samo na takav način, dubinskim, temeljitim i sveobuhvatnim metodološkim pristupom bilo je moguće iskazati kvalitetne, znanstveno relevantne zaključke. Naprijed navedene i ukratko opisane najvažnije značajke ovoga rada pružaju mogućnost zaključka da je riječ o vrlo vrijednoj, dobrodošloj i potrebnoj knjizi, koja predstavlja važan doprinos istraživanju i planiranju razvoja ruralnih područja Hrvatske. S motrišta geografije, knjiga se može smatrati temeljnim dijelom recentne geografske znanstvene publicistike i pridonosi unaprjeđenju metodološke osnovne ruralne geografije. Zasigurno, postat će i ključni izvor znanja korisnicima najrazličitijih znanstvenih i stručnih profila koji se zanimaju, ili se bave, problematikom ruralnih područja. Također, predmetna knjiga predstavlja nezaobilaznu ishodišnu točku, odnosno izvor, kako za buduće istraživače ruralne geografije, tako i za sve druge koji njome mogu kvalitetno započeti nadogradnju postojećih znanja i izgradnju novih, vezanih za ruralna područja Hrvatske. Između ostaloga, ovom knjigom ruralna područja Hrvatske trebala bi, u još većoj mjeri nego dosad, biti prepoznata kao značajan razvojni potencijal i, u konačnici, dobiti važnost koju zaslužuju jer su od globalnoga društva ruralna područja već prepoznata kao vrijedan resurs održivoga razvoja.

Damir Demonja

Institut za međunarodne odnose u Zagrebu